

ÖĞRENCİLERE VERİLEN ÖDÜLLERİN ETKİLİLİĞİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE VELİ GÖRÜŞLERİ¹

TEACHER AND PARENT OPINIONS ON THE EFFECTIVENES OF AWARDS GIVEN TO STUDENTS

Bekir AÇIKGÖZ²

Emine BABAOĞLAN ÇELİK³

Başvuru Tarihi: 25.04.2022

Yayına Kabul Tarihi: 05.01.2023

DOI: 10.21764/maeuefd.1108858

(Araştırma Makalesi)

Özet: Bu araştırmanın amacı, öğrencilere verilen ödüllerin etkililiğine ve ödül verilmesiyle beklenen faydaların elde edilip edilemediğine ilişkin öğretmen ve veli görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma nitel araştırma yönteminde ve fenomenoloji deseninde kurgulanmıştır. Araştırmada 2019-2020 eğitim öğretim yılı ikinci döneminde Yozgat ili Merkez ilçesinde görev yapan ortaokul öğretmenleri ile velilerin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmada veriler, öğretmen ve veli görüşme formlarıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ödül yönteminin öğrencilerin akademik başarılarını artırmaya yönelik çalışmalarını desteklemek, ders etkinliklerine katılımı artırmak ve aile içinde olumlu davranışları artırmak için kullanıldığı görülmüştür. Ödül yönteminin öğrencilerin ders etkinliklerine katılımını artırdığı, motivasyonu yükselttiği ve çocukların olumlu davranışlarını artırdığı belirlenmiştir. Ödüller motivasyonu artırma, verilen görevleri yerine getirme, davranışları kısa sürede değiştirme ve ödev yaptırma konularında etkili bulunmuştur. Ödüllerin kalıcı davranış değişikliği yapmaması, etkisinin çok kısa olması, bazı öğrenciler için anlam ifade etmemesi, motive etme özelliğinin azalması ve ödülден beklenen etkinin elde edilememesi konularında da ödüllerin yeterli etkiye sahip olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Abstract: The aim of this research is to reveal the opinions of teachers and parents on the effectiveness of the awards given to students and whether the expected benefits can be obtained by giving awards. The research was structured in the qualitative research method and phenomenology pattern. The research was carried out with the secondary school teachers working in the central district of Yozgat province in the 2nd term of the 2019-2020 academic year and the parents of the students in the schools where these teachers work. Teacher and parent interview forms used as data collection tool in the research. Content analysis technique was used in the analysis of the data. According to the results of the research, it has been seen that the reward method is used to support students' efforts to increase their academic success, to increase participation in course activities and to increase positive behaviors in the family. It has been determined that the reward method increases students' participation in course activities, increases motivation and increases the positive behaviors of children. The awards were found to be effective in increasing motivation, fulfilling the given tasks, changing behaviors in a short time and getting homework done. It has been concluded that the rewards do not have enough effect on the issues of not making permanent behavioral change, making the short effect, meaningless for some students, decreasing the motivation feature and not getting the expected effect from the reward.

Anahtar Sözcükler: *Mükâfat, Pekiştireç, Pekiştirme, Motivasyon* Keywords: *Reward, Reinforce, Reinforcement, Motivation*

1 Bu makale birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında Yozgat Bozok Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Yönetimi Ana Bilim Dalında tamamladığı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

2 Sosyal Bilgiler Öğretmeni, MEB, egitmen66@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0620-9695

3 Prof. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi, emine.babaoglan@yobu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1151-191X

Giriş

İnsanların davranışlarını şekillendirme isteği bütün zamanlarda önemli olmuştur. Anne-babalar ve öğretmenler bu şekillendirme çalışmalarında ilk akla gelen kişilerdir. Tarih boyunca çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak istenilen davranışların ortaya çıkarılması ve benzer olumlu davranışların sergilenmesi amaçlanmıştır. Günümüzde de bu davranış değiştirme çabaları insanın olduğu her yerde devam etmektedir. Öğrenme, bireylerin çevreleriyle etkileşimleri sonucunda kalıcı davranış değişikliğinin sağlanmasıdır (Bilen, 2006). Öğrenme bir süreç sonucu oluşur. Bu sürece öğrenen bireyin özellikleri, kullanılan öğretim yöntemleri, öğrenme konusu ve öğrenme ortamı etki eder (Yeşilyaprak, 2007). Öğrenmenin nasıl gerçekleştiği, süreçleri, nedenleri ve sonuçları öğrenme kuramlarıyla açıklanmaktadır. İnsanların zekâ, ilgi, yetenek, tutum gibi bireysel farklılıklarının olması, öğrenmenin de farklı kuramlarla açıklanmasına neden olmaktadır (Mert, 2017). Skinner'ın başını çektiği davranışçı öğrenme kuramının temelinde ödül yöntemi vardır. Davranışçı öğrenme kuramına göre öğrenme pekiştirmeye yani ödüllendirmeye oluşturulmaktadır (Saban, 2002). Ortaya konulan davranış ödüle ulaştırıyor ya da cezadan kurtarıyorsa bu davranış öğrenilir. Davranış, ödül elde edebilmek için bilinçli olarak yapılır (Mert, 2017). Pekiştirme kavramının günlük dildeki karşılığı ödüdür. Bireylere bilgi, beceri ve tutum kazandırmada, öğretim faaliyetlerinin tamamında, kalıcı davranış değişikliği sağlanmasında ödüllerin yani pekiştiricilerin önemli bir yer tuttuğu kabul edilir (Erden, 2003).

Davranışların şekillendirilmesinde birçok yöntem kullanılmaktadır. Yaygın olarak kullanılan yöntemlerden birisi de ödül yöntemidir. Ödül hem okullarda öğretmenler hem de evlerde anne babalar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Bu kadar sık kullanılan ödül yöntemi doğru kullanılıyor mu? Ödül yöntemi kullanıldığında istenilen amaçlara ulaşıyor mu? Ödül verilmesiyle beklenen fayda sağlanıyor mu? Bu tür sorularla ödülün etkisi ve ödülün beklenen faydanın sağlanıp sağlanmadığı sorgulanmaktadır. Bazı araştırmacılar öğrencilerin motivasyonlarının artırılması, çalışmalara katılımlarının sağlanması ve başarılı olmaları için ödülün kullanılması gerektiğini (Ertuğrul, 2004) hatta olumlu davranışlar gösteren öğrencilere ödül verilmesinin öğretmenlerin en önemli görevleri arasında yer aldığını (Küçükahmet, 2003) belirtmişlerdir. Bazı araştırmacılar ise ödüllerin cezalara benzediğini savunmaktadırlar. Ödül yöntemi kullanılmaya başlandıktan sonra çocuklara ödül verilmemesinin çocuklar tarafından ceza olarak algılandığı ayrıca ödül alamayan çocukların özsaygısının yıprandığını (Kohn, 1994; Solter, 2012) savunan

araştırmacılar da bulunmaktadır. Ödülün; çocuklara davranışlarını hep bir şeyler karşılığında yapmaları gerektiğini öğrettiği (Marschall, 2009), bazı durumlarda çocukların kişiliklerine hakaret olarak değerlendirildiği (Kohn, 1993), ödülün arkadaşlar ve kardeşler arasında rekabete yol açtığı (Gordon, 2015) gibi birçok açıdan sorunlar ortaya çıkardığı da ödül yöntemine getirilen eleştirilerden bazılarıdır.

Eğitimde kullanılan ödül yöntemi konusunda araştırmacılar farklı görüşler öne sürmektedirler. Araştırmacıların bazıları ödül yönteminin gerekliliğini ve önemini savunurken, bazı araştırmacılar da ödül yönteminin birçok problemi beraberinde getirdiğini savunmaktadırlar (Gündüz & Balyer, 2011). Ödülün olumlu taraflarını ortaya çıkaran araştırmalarda; anne-babaların kullandıkları ödüllerle çocuklarının akademik başarılarına olumlu yönde etkide buldukları (Karadaş, 2020), ödülün başarının simgesi olarak tanımlandığı ve motivasyon düzeyini artırdığı (Yaman & Güven, 2014), ödüllerin öğrencilerin hoşuna giden ve onları doğru davranmaya teşvik eden pekiştiriciler olduğu (Turhan & Yaraş, 2013) bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca ödüllerin öğrencileri motivasyon, gayret, etkinliklere katılma, başarıma isteği, kendine güvenme, hedef belirleme, yeni konulara ilgi duyma gibi alanlarda olumlu yönde etkilediği (Taşdemir & Taşdemir, 2016), öğretmenlerin olumsuz davranışların ortadan kaldırılmasında ödüllerin etkisinin yüksek olduğu ve ödüllerin öğrenciler üzerinde cezalardan daha etkili olduğuna inandıkları (Keklik, 2008) bulgularına da ulaşılmıştır.

Ödülün olumsuz taraflarını ortaya çıkaran araştırmalarda ise; ödül ve ceza yöntemlerinin öğrencilerin iç motivasyonlarına ve kalıcı öğrenmeye olumsuz etkileri olduğu (Güzelyurt, Tok, Tümas & Uruğ, 2019) bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca ödüllerin bir eğitim aracı olarak kullanılmasının çocukların hile yapma eğilimini artırdığı, performans odaklı çocukların davranıştan sonra dış bir ödül aradıkları, bunun için gerekirse çalışmaktan kaçıp kolay ve rahat bir çözüm olan hileye başvurabildikleri (Kotoman, 2016), ekonomik durumu iyi olan öğrencilere maddi ödüllerin etki etmediği (Babayiğit & Erkuş, 2016) bulgularına da ulaşılmıştır.

Bu araştırmanın amacı, davranışçı öğrenme yaklaşımlarına göre öğretmen ve veliler tarafından öğrencilere verilen ödüllerin etkililiğine ilişkin öğretmen ve veli görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Ayrıca araştırmada ödülün kullanım durumunu, kullanım sıklığını, olumlu ve olumsuz sonuçlarını ortaya koymak da amaçlanmıştır. Böylelikle ödül verilmesiyle beklenen faydaların elde edilip

edilemediğini anlamaya çalışmak araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ödül yönteminin kullanılma sıklığı konusunda veli ve öğretmen görüşleri nasıldır?
2. Veli ve öğretmenler ödülü hangi amaçlar için kullanmaktadırlar?
3. Öğrencilere verilen ödüllerin ne gibi olumlu sonuçları olduğu ifade edilmektedir?
4. Öğrencilere verilen ödüllerin ne gibi olumsuz sonuçlara yol açtığı ifade edilmektedir?
5. Öğrencilere verilen ödüllerin etkililiği konusunda veli ve öğretmen görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Bu araştırmada ödül kullanımının etkililiğine yönelik kişisel deneyimlerden yola çıkılarak, ödül olgusu derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir.

Çalışma Grubu

Görüşme yapılacak öğretmenlerin ve velilerin belirlenmesinde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada ilk olarak katılımcı öğretmenler belirlenmiştir. Daha sonra bu öğretmenler aracılığıyla kolay ulaşılabilirlik kriterine göre görev yaptıkları okullardaki velilere ulaşılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Yozgat ili Merkez ilçesinde 4 farklı ortaokulda görev yapan 20 öğretmen ve bu öğretmenlerin görev yaptıkları okullardaki 20 veli oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Öğrencilere verilen ödüllerin amacına ulaşip ulaşmadığının incelendiği bu araştırmada, veri toplama amacıyla araştırmanın modeline uygun olarak derinlemesine görüşme tekniği (mülakat) tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde belirli bir sırayla önceden hazırlanan sorular kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların kişisel bilgileriyle ilgili sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise araştırmacı

tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları yer almaktadır. Veri toplama aracı olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda aşağıdaki sorular yer almıştır:

1. Ödül yöntemi kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız ne sıklıkla kullanıyorsunuz?
2. Ödül hangi amaçlar için kullanılmaktadır? Örnekler veriniz.
3. Size göre öğrencilere verilen ödüllerin ne gibi olumlu sonuçları bulunmaktadır? Örnekler veriniz.
4. Öğrencilere verilen ödüller ne gibi olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir? Örnekler veriniz.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasına başlamadan önce ilgili kurul ve kurumlardan izinler alınmıştır. İlk olarak görüşme yapılacak öğretmenlerin çalıştığı 4 ortaokul belirlenmiştir. Bu okullardaki öğretmenlere ulaşılarak araştırmanın amacı ve yapılacak görüşmeler hakkında ön bilgilendirme yapılmıştır. Bilgilendirme sonucunda araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden öğretmenlerle görüşme yeri, günü ve saati belirlenmiştir. Görüşme başlamadan önce öğretmenlere araştırmada etik ve gönüllülük konularında bilgilendirme yapılmıştır. Görüşmeler ortalama 25-35 dakika sürmüştür. Araştırma verileri 2019-2020 eğitim-öğretim yılı ikinci yarısında toplanmıştır. Yozgat ili Merkez ilçesinde devlet ortaokullarında görev yapan 20 öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Görüşme esnasındaki ifadeler araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılarak görüşmeler tamamlanmıştır. Öğretmen görüşmeleri tamamlandıktan sonra yine öğretmenlerin görev yaptıkları okullardaki velilerle irtibata geçilerek 20 veliyle yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Velilere de araştırmada etik ve gönüllülük konularında bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcı ifadeleri araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi tekniği, araştırmacı tarafından elde edilen verilerin kod ve temalarına ulaşılarak okuyucuların anlayabileceği şekilde yorumlanmasıdır (Saban & Ersoy, 2017). Verilerin analizi aşamasında Yıldırım ve Şimşek'in (2006) açıklamaları doğrultusunda yapılması gerekenler adım adım takip edilerek çalışmalar yapılmıştır. İlk aşamada eldeki ham veriler birkaç kez okunmuştur. Böylece araştırma verileri

hakkında genel bir intiba oluşmuştur. Daha sonra içerik analizi aşamasının ilk basamağı olarak elde edilen veriler öncelikle kavramsallaştırılmıştır. Daha sonra ortaya çıkan bu kavramlar mantıklı bir biçimde düzenlenmiştir. Ortaya çıkan kavramlar ve araştırma soruları da göz önünde bulundurularak verileri açıklayan temalar saptanmıştır. Bu çalışmanın devamında ise veriler belirlenen kod ve temalara göre düzenlenip tanımlanmıştır. İçerik analizinden faydalanarak veri analizi neticesinde ve görüşme formundaki sorulardan yola çıkılarak araştırmada beş ana temaya ve bu ana temalar altında toplanmış çok sayıda alt maddeye ulaşılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için bazı çalışmalar yapılmıştır. Araştırmada inandırıcılık kapsamında ilk olarak uzun süreli irtibat kurma ve katılımcı teyidi yöntemleri uygulanmıştır (Lincoln & Guba, 1985). Uzun süreli irtibat kurma çalışmaları kapsamında öğretmen ve velilerle yüz yüze, elektronik posta ve telefon ile birden fazla görüşme yapılarak uzun süreli etkileşim sağlanmıştır. Katılımcı teyidi çalışmaları kapsamında ise görüşmelerden elde edilen ham veriler elektronik posta yoluyla öğretmen ve velilere gönderilmiştir. Katılımcılardan görüşme kayıtları hakkındaki görüşleri istenmiştir. Geri bildirimler neticesinde ham veriler üzerinde gerekli görülen düzeltmeler yapılmış, böylelikle katılımcı teyidi de sağlanmıştır. Araştırmada inandırıcılık kapsamında yapılan bir diğer çalışma Miles ve Huberman'ın (1994) geliştirdiği kodlayıcılar arası güvenilirlik hesaplaması yönteminin uygulanmasıdır. Araştırma verilerini araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlandıktan sonra, kodlamalarla ilgili iki uzmanla teyit edilmiş, kodlamalardaki uyumsuzluklar kontrol edilerek uzlaşıyla son şekli verilmiştir.

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için yapılan bir diğer çalışma aktarılabilişliğin sağlanmasıdır. Araştırmada elde edilen bulguların anlam ve çıkarımlarını korumak şartıyla benzerlik gösteren durumlara ve bağlamlara ne derece uyarlanabildiği aktarılabilişlik kavramıyla açıklanır (Lincoln & Guba, 1985). Aktarılabilişliğin sağlanabilmesi için araştırma yapılırken geçirilen süre ve yapılan çalışmalar ayrıntılı biçimde anlatılmış böylece bağlamsal koşulları oluşturan sosyal ilişkiler ve kültürel özelliklerin anlaşılması sağlanmıştır.

Araştırmanın bulguları ve bu bulgulara ilişkin yorumlarının tutarlı bir sürecin ürünü olması nitel araştırmalarda tutarlılık ölçütü olarak düşünülebilir (Guba, 1981). Araştırmanın tutarlılığının

sağlanması için araştırma kapsamında gerçekleştirilen bütün çalışmalar kronolojik olarak ve ayrıntılı bir şekilde kayıt altına alınmıştır.

Teyit edilebilirlik, nitel araştırmalarda elde edilen bulguların araştırma katılımcılarının kişisel düşünceleri ve yorumlarından oluşturulduğunun güvencesinin verilmesidir. Araştırmada teyit edilebilirliği sağlamak için denetim izi ve dış denetim yöntemleri kullanılmıştır. Dış denetim, araştırmayla doğrudan ilgisi olmayan bir uzman tarafından sürecin geneline yönelik yapılan inceleme neticesinde ulaşılan sonuçtur (Lincoln & Guba, 1985). Araştırma konusunun belirlenmesi çalışmalarında, yarı yapılandırılmış görüşme formlarının oluşturulma sürecinde, içerik analizi aşamasında ortaya çıkan tema, kod ve alt maddelerin belirlenmesinde ve son olarak verilerin çözümlenmesi sürecinde uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırma kapsamında yapılan bütün çalışmalar bu doğrultuda uzman denetiminden geçirilerek dış denetim yöntemi uygulanmıştır.

Miles ve Huberman (1994), araştırmanın değerinin, yetkinliğinin, fayda ve maliyetlerinin, araştırma izininin, araştırma katılımcılarıyla olan ilişkinin, özel hayata saygının, gizliliğin, araştırma sonuçlarının doğruluğunun, niteliğinin gibi faktörlerin etik açıdan dikkat edilmesi gereken noktalar olduğunu ifade etmişlerdir. Bu kapsamda araştırmaya başlamadan önce kurul ve kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. Görüşme yapılacak öğretmen ve velilerle iletişim kurularak araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmanın gönüllülük esasına dayalı olduğu, araştırmada gerçek isimlerinin yerine kodların kullanılacağı, kişisel bilgilerin kesinlikle paylaşılmayacağı gibi durumlar hakkında bilgilendirme yapılarak araştırmanın gizliliği güvence altına alınmıştır. Ayrıca araştırmayı herhangi bir aşamada bırakabilecekleri ve istemedikleri sorulara cevap verme zorunluluklarının bulunmadığı belirtilmiştir. Yapılan bu çalışmalarla araştırmanın etik kurallar çerçevesinde yürütülmesi sağlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu araştırmada, eğitim sisteminde önemli bir yer tutan ödüllerin etkililiğine ve ödülün beklenen faydaların elde edilip edilemediğine dair zengin ve derinlemesine bilgiler ortaya çıkmıştır. İlk olarak içerik analizinde frekans analizi tekniği kullanılarak birim veya öğelerin sayısal, yüzdesel ve oransal bir tarzda görünme sıklığı ortaya konulmuştur. Şekil 1’de gösterildiği üzere toplanan verilerden ve araştırma sorularından yola çıkılarak bulgular; ödülün kullanımı, ödülün kullanım

amaçları, ödül kullanımının olumlu sonuçları, ödül kullanımının olumsuz sonuçları ve ödüllerin etkililiği olarak beş ana tema etrafında toplanmıştır.

Şekil 1: Araştırmanın ana temaları

Ödülün Kullanımı Temasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın ilk teması “Ödülün Kullanımı” olarak adlandırılmıştır. Bu ilk tema altında yer alan öğretmen görüşlerine ait alt maddeler ve frekansları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1

Birinci Tema: Ödülün Kullanımı (Öğretmen Görüşleri)

Ödülün Kullanımına İlişkin Maddeler	f
Ödül Kullanma Durumu	
Ödül Kullanım Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö5,Ö6,Ö7,Ö8,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12,Ö13,Ö14,Ö15,Ö16 Ö17,Ö18,Ö19,Ö20	20
Ödül Kullanma Sıklığı	
1- Nadiren Kullanım Ö1,Ö4,Ö11,Ö14,Ö16,Ö17,Ö20	7
2- Bazen Kullanım Ö2,Ö6,Ö8,Ö9,Ö13,Ö15,Ö19	7
3- Sık Kullanım Ö3,Ö5,Ö7,Ö10,Ö12,Ö18	6
Toplam	20

Tablo 1, öğretmenlerin ödül kullanma durumu ve ödül kullanma sıklığı olarak iki bölümden oluşmaktadır. Tablonun birinci bölümünde öğretmenlerin tamamının ödülü bir yöntem olarak kullandıkları görülmektedir. Tablonun ikinci bölümünde ise öğretmenlerin ödül kullanma sıklığı nadiren, bazen ve sık kullanım olarak 3 maddeyle açıklanmıştır. Bu maddeler incelendiğinde öğretmenlerin ödül kullanım sıklıklarının dengeli dağıldığı görülmektedir.

İlk tema olan “Ödülün Kullanımı” teması altında yer alan veli görüşlerine ait alt maddeler ve frekansları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2

Birinci Tema: Ödülün Kullanımı (Veli Görüşleri)

Ödülün Kullanımına İlişkin Maddeler	f
Ödül Kullanma Durumu	
Ödül Kullanım V1,V2,V3,V4,V5,V6,V7,V8,V9,V10,V11,V12,V13,V14,V15,V16,V17,V18,V19,V20	20
Ödül Kullanma Sıklığı	
1- Bazen Kullanım V7,V11,V13,V15,V16,V17,V18,V20	8
2- Nadiren Kullanım V1,V2,V3,V6,V8,V12,V19	7
3- Sık Kullanım V4,V5,V9,V10,V14	5
Toplam	20

Tablo 2, velilerin ödül kullanma durumu ve ödül kullanma sıklığı olarak iki bölümden oluşmaktadır. Tablonun birinci bölümünde velilerin tamamının ödülü bir yöntem olarak kullandıkları görülmektedir. Tablonun ikinci bölümünde ise velilerin ödül kullanma sıklığı nadiren, bazen ve sık kullanım olarak 3 maddeyle açıklanmıştır. Bu maddeler incelendiğinde velilerin ödül kullanım sıklıklarının dengeli dağıldığı görülmektedir.

Ödül kullanımı konusunda öğretmen ve velilerin görüşlerine genel olarak bakıldığında, ödül yönteminin hem öğretmenler hem de velilerin tamamı tarafından kullanıldığı, kullanılma sıklıklarının (nadiren, bazen, sık) yakın olduğu söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin hem okulda hem de evde ödül yöntemiyle karşı karşıya kaldıkları görülmektedir.

Ödülün Kullanım Amaçları Temasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci teması “Ödülün Kullanım Amaçları” olarak adlandırılmıştır. İkinci tema altında yer alan öğretmen görüşlerine ait alt temalar, maddeler ve frekansları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3

İkinci Tema: Ödülün Kullanım Amaçları (Öğretmen Görüşleri)

Ödülün Kullanım Amaçlarına İlişkin Maddeler	f
Akademik Başarıyı Artırma	
1- Öğrencileri güdülemek/motive etmek Ö1,Ö3,Ö7,Ö8,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12,Ö14,Ö15,Ö16,Ö17,Ö18,Ö20	14
2- Derslerde sorulara cevap vermelerini sağlamak Ö1,Ö7,Ö9,Ö10,Ö11,Ö15,Ö19	7
3- Ders çalışmalarını, ödev yapmalarını sağlamak Ö4,Ö5,Ö6,Ö16,Ö17,Ö18	6
4- Öğrencilerin dikkatlerini derse toplamaya çalışmak Ö1,Ö3,Ö16,Ö17,Ö20	5
5- Ders etkinliklerine katılımı artırmak Ö5,Ö7,Ö8,Ö9,Ö20	5

6- Öğrencilerin sınavlara çalışmasını sağlamak Ö1,Ö4,Ö7	3
7- Yazılılarda/denemelerde/yarışmalarda başarı elde etmek Ö7,Ö11,Ö13	3
8- Derse karşı ön yargısını kırmak/başarabileceğini göstermek Ö9,Ö20	2
9- Kazanımları pekiştirmek Ö2,Ö19	2
10- Kitap okumalarını sağlamak Ö19	1
Olumlu Davranışlarda Bulundurma	
1- İstenilen olumlu davranışı kazandırmak/pekiştirmek Ö2,Ö6,Ö7,Ö10,Ö13	5
2- Sınıfı/laboratuvarı/okulu temiz tutmak Ö10,Ö13	2
3- Ders araç/gereçlerini getirmelerini sağlamak Ö12	1
4- Okul araç/gereçlerine zarar vermemek/düzenli kullanmak Ö13	1
5- Grup çalışmalarında sorumluluk almayı teşvik etmek Ö2	1
T o p l a m	58

Tablo 3’te öğretmenlerin ödül kullanım amaçları akademik başarıyı artırma ve olumlu davranışlarda bulundurma alt temalarına ayrılmıştır. Öğretmenler görüşlerini 15 farklı madde altında 58 kez ($f=58$) tekrar etmişlerdir. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Başarılı öğrencilere verilen ödül öğrencinin motivasyonunu artırıyor ve öğrencinin yeni hedefler koyması için cesaretlendiriyor. Ödül öğrenciyi derslere karşı daha motive hale getiriyor. Örneğin, ders işlerken öğrencilerin sıkıldığını fark ettiğimde hemen kısa bir soru-cevap oyunu oynayacağımızı ve en çok doğru cevabı veren öğrenciyeye ufak bir hediye (kalem gibi) vereceğimi söylüyorum. O an öğrencilerin derse olan ilgisi bir anda yükseliyor.” Ö8

“Ders içinde sorulan sorulara doğru cevap veren öğrencilerin defterine imza atıyorum (5 ve 6. sınıflarda daha etkili) veya çikolata vererek dikkatlerini toplamalarını sağlıyorum.” Ö1

“Öğrencilerin derslerde dikkatleri dağılabiliyor. Zaman zaman öğrencilerin dikkatlerini derse çevirmek için ödüllü bir soru soruyorum.” Ö20

“...doğru davranışlarını pekiştirmek, davranışın doğruluğunu ya da yanlışlığını diğer öğrencilere göstermek gibi amaçlarla ödül yöntemini kullanırım.” Ö10

“Öğrencilerin ders etkinliklerine katılımı her zaman yüksek olmayabiliyor. Ayrıca bazı öğrenciler de ders etkinliklerine katılmak istemeyebiliyorlar. İşte bu sorunlara çözüm olarak ders etkinliklerine katılımı artırmak amacıyla ödül veriyorum.” Ö5

Öğretmenlerin ödül kullanım amaçlarına dair görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin ödül yöntemini daha çok ders saati içindeki davranışlar için kullandıkları görülmüştür. Bununla beraber öğretmenlerin ödül yöntemini öğrencilerin akademik başarılarını artırmak için kullandıkları da söylenebilir. Öğretmenlerin büyük bir kısmının (%70’i) ödül yöntemine öğrencileri motive etmek için başvurduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin ödül yöntemini kullanma amaçlarını 15 farklı madde altında 58 kez tekrar etmeleri ödül yöntemine önem verdiklerini gösterebilir.

İkinci tema olan “Ödülün Kullanım Amaçları” teması altında yer alan veli görüşlerine ait alt temalar, maddeler ve frekansları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4*İkinci Tema: Ödülün Kullanım Amaçları (Veli Görüşleri)*

Ödülün Kullanım Amaçlarına İlişkin Maddeler	F
Akademik Başarıyı Artırma	
1- Ders çalışmalarını, ödev yapmalarını sağlamak V1,V2,V3,V4,V5,V6,V7,V8,V9,V10,V11,V14,V15, V17,V18,V19,V20	17
2- Kitap okumalarını sağlamak V4,V5,V10,V11,V14,V17,V18,V19	8
3- Okul başarısının artmasını sağlamak V3,V8,V12,V13,V15,V16	6
Olumlu Davranışlarda Bulundurma	
1- Ev işlerine yardım etmelerini sağlamak V1,V2,V3,V9,V10,V13,V16,V17,V18,V20	10
2- Kardeşlerin birbirleriyle iyi geçinmelerini sağlamak V1, V2,V4,V9,V10,V11,V13,V16,V18,V19	10
3- Toplum içinde olumlu davranışlarda bulunmalarını sağlamak V6,V7,V12,V15	4
4- Büyüklere saygılı davranmalarını sağlamak V3,V7	2
5- Ev kurallarına uymalarını sağlamak V6,V14	2
6- Spor yapmalarını sağlamak V20	1
T o p l a m	60

Tablo 4’te velilerin ödül kullanım amaçları akademik başarıyı artırma ve olumlu davranışlarda bulundurma alt temalarına ayrılmıştır. Veliler görüşlerini 9 farklı madde altında 60 kez ($f=60$) tekrar etmişlerdir. Bu konudaki veli görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Sadece derslerine çalışması için (ödev, yazılı, test çözme vb.) kullanıyorum. Örneğin 50 soru çözme karşılığında 1 saat bilgisayarda oynama hakkı elde ediyor. Bununla beraber istedikleri bir şey de olursa onu da ders çalışma karşılığı ödül olarak veriyorum.” V5

“Oğlum evde her yeri dağıtıyordu. Önce yapacağı işleri tarif edip ödüllendireceğimi söyledim. Şu an için bu uygulamam geçerli. Ne zaman bana yardım eder evi dağıtmazsa ödüle ulaşıyor. Aksi durumda ödülü alamıyor.” V3

“İki kardeşin iyi geçinmesini, birbirlerini sevmelerini ve birbirlerine saygılı olmalarını ödüllendiriyorum.” V11

“Arkadaş çevrelerinde, okulda veya büyüklerinin yanında yani sosyal hayatta olumlu davranışlar sergiliyorlarsa ödül yöntemini kullanıyorum.” V7

Velilerin ödül kullanım amaçlarına dair görüşleri incelendiğinde ödül yöntemini hem çocuklarının akademik başarılarını artırmak hem de olumlu davranışlar sergilemelerini sağlamak için kullandıkları görülmüştür. Velilerin ödül yöntemini daha çok çocuklarının ev ortamındaki davranışları için kullandıkları görülmüştür. Velilerin büyük bir kısmının (%85’i) ödül yöntemini çocuklarının ders çalışmalarını ve ödev yapmalarını sağlamak için kullandıkları görülmüştür. Bu durumun anne babaların çocuklarının akademik başarılarına önem verdiklerini gösterdiği söylenebilir.

Hem öğretmenler hem de veliler ödülün kullanım amaçlarına ilişkin oldukça fazla görüş bildirmişlerdir. Öğretmen ve velilerin ödül kullanma amaçlarındaki ortak noktanın öğrencilerin akademik başarılarını artırmak olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin (15 madde) velilerden (9 madde) daha fazla ödülün kullanım amaçlarına ilişkin madde bildirdiği görülmüştür. Bu durum

öğretmenlerin ödül yöntemini velilerden daha fazla farklı amaç için kullandığını göstermektedir. Fakat öğretmenlerin (58) ve velilerin (60) ödül kullanım amaçlarına ilişkin frekansları benzer düzeydedir.

Ödül Kullanımının Olumlu Sonuçları Temasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü teması “Ödül Kullanımının Olumlu Sonuçları” olarak isimlendirilmiştir. Üçüncü tema altında yer alan öğretmen görüşlerine ait alt maddeler ve frekansları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5

Üçüncü Tema: Ödül Kullanımının Olumlu Sonuçları (Öğretmen Görüşleri)

Ödül Kullanımının Olumlu Sonuçlarına İlişkin Maddeler	f
1- Öğrenciyi motive ediyor Ö1,Ö3,Ö4,Ö5,Ö8,Ö10,Ö11,Ö12,Ö15,Ö16,Ö17,Ö18,Ö19,Ö20	14
2- Dersler etkinliklerine katılımı artırıyor Ö1,Ö3,Ö5,Ö7,Ö8,Ö9,Ö10,Ö12,Ö14,Ö17,Ö18,Ö19,Ö20	13
3- Olumlu davranışın örnek olmasını sağlıyor Ö1,Ö5,Ö7,Ö10,Ö15	5
4- Öğrenciye dersi sevdireyor Ö8,Ö9,Ö16,Ö17	4
5- Öğretmen-öğrenci iletişiminde olumlu katkı sağlıyor Ö4,Ö8,Ö16	3
6- Verilen görevlerin yerine getirilmesini sağlıyor Ö2,Ö17	2
7- Olumlu davranışın tekrar etmesini sağlıyor Ö6,Ö7	2
8- Öğrencileri mutlu ediyor Ö9,Ö17	2
9- Rekabeti artırıyor Ö16,Ö19	2
10- Özgüveni geliştiriyor Ö14,Ö16	2
11- Yarışmalara katılımı artırıyor Ö13	1
Toplam	50

Tablo 5’te öğretmenler ödül kullanmalarının olumlu sonuçlarını 11 farklı madde altında belirtmişlerdir ve bu maddeler 50 kez ($f=50$) tekrar etmiştir. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Ödül öğrencilerin derslerde motive olmalarını sağlıyor. Ders esnasında soruya doğru cevap verdiklerinde ‘+’ almak veya bir hediye almak onları diğer soruları cevaplamaya istekli hale getiriyor.” Ö5

“Öğrencilerin derslerde daha aktif olmalarını sağlıyor. Ders etkinliklerine katılmakta isteksiz olan öğrencileri bile istekli hale getirebiliyor.” Ö3

“Ödül sınıfta ödül alsın veya almasın bütün öğrenciler için güzel bir örnek oluyor. Örneğin, arkadaşının ödül aldığını gören öğrenci kendi de ödül almak için daha fazla gayret göstererek derslere daha çok katılıyor. Aynı öğrenci de tekrar ödül almak için daha fazla çaba gösteriyor.” Ö1

“Ödül, sürekli ders işleniş rutininin sıkılan öğrencilerin dersi sevmelerine yardımcı olmaktadır.” Ö8

Öğretmenlerin ödül kullanımının olumlu sonuçlarına dair görüşleri incelendiğinde 11 farklı madde altında 50 kez tekrar ettiği görülmektedir. Bu durumun, öğretmenlerin ödül kullanım amaçlarındaki 15 farklı madde altında 58 kez tekrar etmesiyle karşılaştırılması sonucunda ödül kullanım

amaçlarının bazılarının gerçekleşmediği söylenebilir. Ayrıca yine Tablo 3 ile Tablo 5 karşılaştırıldığında, öğretmenlerin ödül kullanma amaçlarından 15 maddenin sadece 5 maddesinin ödül kullanımının olumlu sonuçları arasında yer aldığı görülmüştür. Geriye kalan 10 maddeyle ilgili öğretmenler ödül kullanımının olumlu sonuçlarından hiç bahsetmemiş olmaları da öğretmenlerin ödül den istedikleri sonuçlara tam olarak ulaşamadıkları anlamına gelebilir.

Öğretmenlerin ödül kullanımının olumlu sonuçları arasında öğrenciyi motive ediyor ($f=14$) ve ders etkinliklerine katılımı artırıyor ($f=13$) ifadeleri ödülün kısa süreli etkilerinin olduğu ayrıca ödülle kalıcı davranış değişikliği sağlayamadıkları anlamına gelebilir. Çünkü bu ifadelerle öğretmenler öğrencilerin anlık davranışlarından bahsetmişlerdir. Öğretmenler, öğrencilerin ödül verileceğinin açıklanması sonucundaki motivasyon artışı ve ders etkinliklerine katılımdaki artışı ifade etmişlerdir. Uzun süreli bir motivasyon ve ders etkinliklerine sürekli katılım gibi kalıcı ve uzun süreli davranış değişiminden bahsetmemişlerdir.

Üçüncü tema olan “Ödül Kullanımının Olumlu Sonuçları ” teması altında yer alan veli görüşlerine ait alt maddeler ve frekansları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6

Üçüncü Tema: Ödül Kullanımının Olumlu Sonuçları (Veli Görüşleri)

Ödül Kullanımının Olumlu Sonuçlarına İlişkin Maddeler	f
1- Olumlu davranışlarda bulunmalarını sağlıyor V3,V4,V5,V7,V11,V16,V18,V19,V20	9
2- Velinin istediklerini yapmalarını sağlıyor V6,V9,V10,V13,V17	5
3- Ders çalışmalarını, ödev yapmalarını sağlıyor V2,V4,V5,V12	4
4- Motivasyonu artırıyor V11,V14,V15,V20	4
5- Öz güveni geliştiriyor V10,V14,V17	3
6- Mutlu olmalarını sağlıyor V10,V11	2
7- Okul başarısını artırıyor V8	1
8- Olumlu davranışın örnek olmasını sağlıyor V1	1
T o p l a m	29

Tablo 6’da veliler ödül kullanımının olumlu sonuçlarını 8 farklı madde altında 29 kez ($f=29$) tekrar etmişlerdir. Bu konudaki veli görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Çocukların yaptıkları olumlu davranışlar takdir edilmediği zaman kaybolabiliyor. Bu yüzden olumlu davranışları takdir etmek gerekir. Çünkü çocuklar ödüllendirilen, takdir edilen olumlu davranışlarını tekrar etme eğilimindedirler.” V7

“Ödülün etkisi çok kısa sürüyor. O an veya birkaç saat veya birkaç gün etkisi oluyor. Ödülle istediğim bazı şeyleri yaptırabiliyorum. Örneğin sevmediği bir yemekten biraz da olsa yemelerini sağlatabiliyorum.” V6

“Arada sırada işe yaradığı oluyor. Mesela ders çalışmalarını sağlıyor. Ödevlerini yapmalarını sağlıyor. Ödülün faydasını en çok ödevlerini yapmalarında görüyorum. Ödülsüz ödev yaptırıyorum.” V2

“Ödülü çocuğumu motive etmek için kullanıyorum ve bunun için de işe yarıyor.” V20

“Evet ödülün olumlu sonuçları bulunmakta. Ödül verdiğimde çocuklarım daha çok mutlu oluyorlar. Ben başardığımda ailem de mutlu oluyor diye daha istekli oluyorlar.” V11

Velilerin ödül kullanmanın olumlu sonuçlarına dair görüşleri incelendiğinde 8 farklı madde altında 29 kez tekrar ettikleri görülmektedir. Bu durumun, velilerin ödül kullanım amaçlarındaki 9 farklı madde altında 58 kez tekrar etmeleriyle karşılaştırılması sonucunda ödül kullanım amaçlarının büyük bir kısmının gerçekleşmediği söylenebilir. Velilerin %85’i ödül yöntemini çocuklarının ders çalışmalarını ve ödev yapmalarını sağlamak için kullandıklarını ifade etmelerine rağmen velilerin sadece %20’si ödülün olumlu sonucu olarak çocuklarının ders çalışmalarını ve ödev yapmalarını sağladığını ifade etmişlerdir. Bu durum velilerin ödül den istedikleri sonuca tam olarak ulaşamadıkları şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca yine Tablo 4 ile Tablo 6 karşılaştırıldığında, velilerin ödül kullanma amaçlarından 9 maddenin sadece 3 maddesinin ödül kullanımının olumlu sonuçları arasında yer bulduğu görülmüştür. Velilerin geriye kalan 6 maddede ödül kullanımının olumlu sonuçlarından hiç bahsetmemiş olmaları da velilerin ödül den bekledikleri neticeye ulaşamadıklarını gösteriyor olabilir.

Velilerin ödül kullanımının olumlu sonuçlarına dair görüşleri incelendiğinde daha çok kısa süreli davranış değişikliklerinden bahsettikleri tespit edilmiştir. Örneğin, olumlu davranışlarda bulunmalarını sağlamak (%45), velinin istediklerini yapmalarını sağlamak (%25), ödev yapmalarını sağlamak (%20) gibi. Buradan velilerin de öğretmenler gibi çocuklarda ödül yöntemiyle kalıcı davranış değişikliği yapamadıkları sadece kısa süreli olumlu davranışlarda bulunmalarını sağladıkları söylenebilir.

Öğretmenlerle velilerin ödül kullanımının olumlu sonuçlarına ilişkin görüşleri karşılaştırıldığında ise öğretmenlerin daha fazla görüş bildirdiği belirlenmiştir. Öğretmenlerin velilere göre ödülün olumlu sonuçlarına ilişkin daha fazla görüş bildirmiş olmaları, öğretmenlerin almış oldukları eğitim bilimleri derslerinde edindikleri bilgiler ve tecrübeleri sonucunda ödül yöntemini daha özenli ve bilinçli kullanmalarıyla ilişkilendirilebilir.

Ödül Kullanımının Olumsuz Sonuçları Temasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü teması “Ödül Kullanımının Olumsuz Sonuçları” olarak isimlendirilmiştir. Dördüncü tema altında yer alan öğretmen görüşlerine ait alt maddeler ve frekansları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7

Dördüncü Tema: Ödül Kullanımının Olumsuz Sonuçları (Öğretmen Görüşleri)

Ödül Kullanımının Olumsuz Sonuçlarına İlişkin Maddeler	f
1- Ödül için çalışır hale getiriyor Ö4,Ö5,Ö6,Ö8,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12,Ö15,Ö18	10
2- Ödül değerini kaybediyor Ö1,Ö2,Ö4,Ö5,Ö7,Ö14,Ö16,Ö17,Ö20	9
3- Öğrenciler arası sorunlara neden oluyor Ö8,Ö12,Ö13,Ö17,Ö19	5
4- Motivasyon sağlamıyor Ö1,Ö2,Ö7,Ö13	4
5- Mutsuzluğa neden oluyor Ö6,Ö10,Ö13,Ö17	4
6- Etik dışı davranışlara neden oluyor Ö6,Ö10,Ö19	3
7- Doyumsuzluğa sebep oluyor Ö3	1
T o p l a m	36

Tablo 7’de öğretmenler ödül kullanımının olumsuz sonuçlarını 7 farklı madde altında 36 kez ($f=36$) tekrar etmişlerdir. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Öğrenciler sadece ödül için çalışıp ödül olmadığında çalışmaması da olumsuz etkisi diyebiliriz.” Ö4

“Ödülün ölçüsü ve zamanlaması önemli. Bir süre sonra ödül değerini kaybedebiliyor. Ödül çoğaldıkça değersizleşiyor. Öğrenciler bazen ödül için de olsa etkinliklere katılmakta isteksiz hale gelebiliyorlar.” Ö1

“Ödül, öğrenci ve sınıfı karşı karşıya getirebilir. Rekabet kine dönüşebilir.” Ö8

“Ödül verilen çocuklar ödül almaya fazla alıştırlarsa ödül almadıkları zaman kendilerini kötü hissedebilirler.” Ö6

“Bazen de az da olsa ödüle ulaşabilmek için öğrencilerin kopya çektikleri de oluyor.” Ö19

“Yeni nesil çocuklarda ödül doyumsuzluğa sebep oluyor. Daha farklı ödül isteği ortaya çıkıyor.” Ö3

Öğretmenlerin ödül kullanımının olumsuz sonuçlarına yönelik görüşleri incelendiğinde 7 farklı madde altında 36 kez tekrar ettikleri görülmektedir. Öğretmenlerin ödül kullanımının olumlu sonuçlarına yönelik 11 madde, 50 görüş bildirmişlerdi. Bu durum öğretmenlerin ödül yönteminin olumsuz sonuçlarını olumlu sonuçlarına göre daha az sayıda ifade ettiklerini göstermektedir. Öğretmenler ödül kullanımının olumsuz sonuçlarına yönelik olarak bildirdikleri görüşler arasında yer alan; öğrenciler arasında sorunlara neden olması, öğrencilerin mutsuzluğuna neden olması, öğrencilerin olumsuz davranışlara yönelmesine neden olması maddeleri eğitim ortamı için ciddi problemler olarak dikkat çekmektedir. Öğretmenler, hem ödülün kullanım amaçları (%70) hem de ödülün olumlu sonuçları (%70) arasında yer verdikleri öğrenci motivasyonunu artırma maddesi,

ödül kullanımının olumsuz sonuçlarında da motivasyon sağlamıyor (%20) olarak yer alması araştırmanın bir diğer bulgusunu oluşturmaktadır.

Dördüncü tema olan “Ödül Kullanımının Olumsuz Sonuçları” teması altında yer alan veli görüşlerine ait alt maddeler ve frekansları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8

Dördüncü Tema: Ödül Kullanımının Olumsuz Sonuçları(Veli Görüşleri)

Ödül Kullanımının Olumsuz Sonuçlarına İlişkin Maddeler	f
1- Ödül beğenilmiyor V1,V2,V6,V9,V10,V11,V12,V15,V18,V19	10
2- Kalıcı davranış değişikliği sağlamıyor V1,V3,V5,V6,V13,V14,V17,V20	8
3- Ödülün etkisi kısa oluyor V1,V3,V6,V13,V14,V16,V20	7
4- Ödül için çalışır hale getiriyor V4,V7,V8,V9,V10,V13,V14	7
5- Ödül ile her istenilen davranış yaptırılmıyor V1,V2,V6,V12,V15,V17	6
6- Etik dışı davranışlara neden oluyor V2,V7	2
T o p l a m	40

Tablo 8’de veliler ödül kullanımının olumsuz sonuçlarını 6 farklı madde altında 40 kez ($f=40$) tekrar etmişlerdir. Bu konudaki veli görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Zamanla verecek ödül bitiyor. Daha önce verilenlere alışıyorlar. Mesela artık çocuklara çikolatayla ödev yaptırıyorum. Sürekli değişik ödül istiyorlar. Ödül pazarlığı yapmaya başlıyorlar. Ödül verecek bir şey olmayınca da sorun oluyor.” V9

“Ödül bitince etkisi de bitiyor. Yani ödül verdiğim konu çocuğumda sürekli bir davranışa dönüşmüyor.” V1

“Ödül istediğim kadar işe yaramıyor. Çocuğumun ödül olarak yaptığı davranışı beni çok mutlu ediyor ama bu davranışının sürekli devam etmesini de istiyorum. Bu noktada biraz ödülün etkisi kısa sürüyor.” V3

“Ödülün sürekli kullanılmasının da olumsuz sonuçları vardır. Örneğin çocukların yapmaları gereken normal davranışlar bile ödüllendirilirse çocuk için ödül rüşvet gibi olabilir. Her yaptığı davranış için bir karşılık bekleyebilir.” V7

“Ödülü elde edebilmek için beni kandırdıkları da oluyor. Bir gün ödevlerini tamamladıklarında çocuklarıma bisiklet sürmeye gidebileceklerini söyledim. Onlar da tamam dediler. Sonradan söylediklerine göre o gün ödevlerini tam olarak bitirmeden bana bitirdiklerini söylemişler.” V2

Velilerin ödül kullanımının olumsuz sonuçlarına yönelik görüşleri incelendiğinde 6 farklı madde altında 40 kez tekrar ettikleri görülmektedir. Velilerin ödül kullanımının olumsuz sonuçlarına yönelik görüş sayısı, ödül kullanımının olumlu sonuçlarına yönelik görüş sayısından (29 görüş) fazla olduğu görülmektedir. Velilerin ödülün olumlu sonuçlarından çok olumsuz sonuçlarıyla daha fazla karşılaştıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Böylece velilerin de ödül yönteminden bekledikleri faydalara tam olarak ulaşamadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Velilerin ödül kullanımının olumsuz sonuçlarına yönelik görüşleri 6 farklı madde altında 40 kez tekrar etmesi, öğretmenlerin görüşleri 7 farklı madde altında 36 kez tekrar etmesiyle benzerlikler göstermektedir. Veliler ile öğretmenler

ödül kullanımının olumsuz sonuçlarına yönelik benzer ve genel ifadeler kullanmışlardır. Veli ve öğretmenlerin ödül yönteminin olumsuz sonuçlarına dair birçok görüş bildirmiş olmalarına rağmen ödül yöntemini kullanmaya devam ediyor olmaları da araştırmanın önemli bir bulgusudur.

Ödül Kullanımının Etkililiği Temasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci teması “Ödül Kullanımının Etkililiği” olarak isimlendirilmiştir. Bu temanın bulgularına ödülün olumlu ve olumsuz sonuçlarına dair soruların bulgularından yola çıkılarak ulaşılmıştır. Öğretmenler ve veliler ödüllerin etkililiği konusunda hem olumlu hem de olumsuz görüşler beyan etmişlerdir. Ödüllerin etkililiği temasının alt maddeleri tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9

Beşinci Tema: Ödüllerin Etkililiği (Öğretmen ve Veli Görüşleri)

Ödüllerin Etkililiğine İlişkin Maddeler
Ödüllerin Etkili Bulunduğu Alanlar (Öğretmen Görüşleri)
1- Motivasyonu artırma
2- Verilen görevlerin yerine getirilmesini sağlama
3- Davranışlara kısa sürede etki etme
Ödüllerin Etkili Bulunduğu Alanlar (Veli Görüşleri)
1- Ödevlerin yapılmasını sağlama
2- Velinin isteklerinin yapılmasını sağlama
3- Davranışlara kısa sürede etki etme
Ödüllerin Etkisinin Yetersiz Bulunduğu Alanlar (Öğretmen Görüşleri)
1- Motive etme özelliğinin azalması
2- Bazı öğrenciler için bir anlam ifade etmemesi
3- Beklenen etkinin tam olarak elde edilememesi
4- Etkisinin çok kısa olması
5- Başka sorunlara (mutsuzluk, etik dışı davranışlar vb.) neden olması
Ödüllerin Etkisinin Yetersiz Bulunduğu Alanlar (Veli Görüşleri)
1- Ödül ile her istenilenin yaptırılmaması
2- Kalıcı davranış değişikliği yapılamaması
3- Beklenen etkinin tam olarak elde edilememesi
4- Etkisinin çok kısa olması

Ödüllerin kullanım amaçları da göz önünde bulundurulduğunda öğretmenler ödülleri en çok öğrencinin ders esnasındaki motivasyonunu artırmada ve öğrencilere verilen görevleri yerine getirmelerini sağlama konularında etkili bulduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler ödülleri ders sırasında kısa sürede öğrenci davranışları üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Veliler ise ödülleri en çok çocuklarının ödev yapmalarını sağlamada ve isteklerini çocuklarına ödül ile yaptırma etkili bulduklarını ifade etmişlerdir. Veliler de öğretmenler gibi ödüllerin kısa sürede davranış değiştirmede etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmenler ödülleri bazı açılardan etkili bulmamışlardır. Ödüllerin zamanla etkisini kaybetmesi, eskisi kadar öğrenciyi motive etmemesi, bazı öğrenciler için ödülün bir anlam ifade etmemesi, ödüllerin beğenilmemesi ve ödüllerin sıradanlaşması ifadeleriyle öğretmenler ödülleri yeterli derecede etkili bulmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler özellikle ders başarı seviyesi düşük ve orta seviyede olan öğrenciler için ödüllerin ulaşılamaz algılanmasından dolayı bu öğrenciler üzerinde ödüllerin etkisinin yok denecek kadar az olduğu görüşünü de ifade etmişlerdir. Bu ifadelere dayanarak ödüllerin istenilen etkiyi tam olarak sağlamadığı ve öğretmenlerin ödülün bekledikleri faydayı elde edemedikleri söylenebilir.

Öğretmenler ödüllere bekledikleri olumlu etkiden ziyade bazı durumlarda ödüllerin olumsuz etkiler ortaya çıkardıklarını da ifade etmişlerdir. Öğretmenler ödüllerin sınıf iklimini bozma, öğrenciler arası sorunlara sebebiyet verme, öğretmene karşı öğrencinin olumsuz duygular geliştirmesi, öğrencilerde mutsuzluğa neden olma gibi olumsuz etkileri de ortaya çıktığını ifade etmişlerdir.

Veliler de ödülleri bazı açılardan etkili bulmamışlardır. Veliler ödüllerin etkisinin çok kısa sürdüğünü ifade etmişlerdir. Ayrıca çocuğun ödül için de olsa istenilen davranışı sergilememesi, ödülün kalıcı davranış değişikliği sağlamaması ve ödülün beğenilmemesi, ödüllerin etkili olmadığının gerekçeleri olarak ifade edilmiştir.

Öğretmenlerle veliler ödüllerin etkililiği konularında benzer görüşler ifade etmişlerdir. Ödüllerin olumlu etkisi konusundaki ortak noktalar motivasyonu artırma ve davranışlara kısa sürede etki etmesi olurken, ödüllerin istenilen etkililiği sağlamadığı konusundaki ortak noktalar ise ödüllerin etkisinin çok kısa sürmesi ve ödülün beklenen etkinin tam olarak elde edilememesi olmuştur.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Öğretmen ve veli görüşleri çerçevesinde öğrencilere verilen ödüllerin etkililiğine ilişkin ortaya çıkan bulgular ilgili alanyazın bağlamında tartışılmıştır.

Ödülün Kullanım Durumu

Araştırmada ulaşılan ilk bulgu, ödül yönteminin kullanımıyla ilgilidir. Araştırma bulgularından öğretmen ve velilerin tamamının ödül yöntemini kullandıkları anlaşılmaktadır. Öğretmen ve

velilerin ödül yöntemini benzer oranlarda (nadiren, bazen, sık) kullandıkları görülmüştür. Öğretmen ve velilerin tamamının ödül yöntemini kullanıyor olması ödüle fazla anlam yükledikleri sonucunu ortaya çıkarabilir. Katılımcıların anlatılarında ödül yöntemini eğitimin bir parçası olarak gördükleri, dersin gereği olarak gördükleri, çocuklara güzellikle bir şeyler yaptırmak istedikleri gibi nedenlerle kullandıklarını vurguladıkları görülmektedir. Başka bir anlatımla, katılımcıların ödül yöntemini kullanma nedenleri olarak genel bir çerçeve ortaya koyduklarını söylemek mümkündür. Bu noktada ortaya çıkan araştırmanın ilk bulgusuyla ödül yönteminin eğitim sisteminde yaygın bir şekilde uygulandığı (Gündüz ve Balyer, 2011), ödüllerin öğretim faaliyetlerinde önemli bir yer tuttuğu (Erden, 2003) ve öğrencilere ödül verilmesinin öğretmenlerin en önemli görevleri arasında yer aldığı (Küçükahmet, 2003) ifadeleri örtüşmektedir.

Ödülün Kullanım Amaçları

Öğretmenlerin ödül yöntemini daha çok ders esnasındaki durumlar için kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bunlar; ders etkinliklerine katılımı artırmak, sorulara doğru cevap vermeyi teşvik etmek, sınıf kurallarına uymayı sağlamak, dikkatleri derse toplamak, sınav başarısını artırmaya çalışmak olarak sıralanabilir. Bu durumu Erden (2003), öğretmenler ödülü genel olarak öğrencilerin olumlu davranışlarının sıklığını artırmak ve öğrenci davranışlarını biçimlendirmek için kullanırlar şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmenlerin büyük bir kısmının (%70'i) ödül yöntemine öğrencileri motive etmek için başvurduğu görülmüştür. Bu durum öğretmenlerin öğrenci motivasyonuna önem verdiklerini buna karşın öğrenci motivasyonunu sağlamada bazı sorunlar yaşadıklarını gösterebilir.

Velilerin ödül yöntemini kullanma amacı olarak en çok çocuklarının ders çalışmalarını ve ödev yapmalarını sağlamak için kullandıkları ortaya çıkmıştır. Öğretmenler de öğrencilerin ödev yapmalarını sağlamak için ödül yöntemini kullandıklarını beyan etmişlerdir. Bu noktada ödülün hem öğretmenler hem de veliler için ödev yaptırma yöntemlerinden birisi olduğu söylenebilir. Ayrıca bu durum öğretmen ve velilerin öğrencilere ders çalıştırmakta ve ödev yaptırmakta zorlandıklarının da belirtisi olabilir. Bu durum öğrencilerin ders çalışma ve ödev yapma sorumluluklarını kazanamadıkları ve içsel motivasyonlarının yeterli düzeyde olmadığına kanıtı olarak da görülebilir. Öğretmenler ve anne babaların öğrencilerle bu konularda önemli sorunlar yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Velilerin ödül yöntemini, çocuklarının hem akademik başarısını artırmak hem de aile içinde olumlu davranışlarını artırmak için kullandıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmanın bu bulgusuyla Karadaş'ın (2020) anne-babaların kullandıkları ödüllerle çocuklarının akademik başarılarına olumlu yönde etki yaptıkları bulgusu örtüşmektedir. Velilerin ödül yöntemini çocuklarının ders çalışmaları, kitap okumaları ve sınavlardan başarı elde etmeleri için kullanmakla beraber ev işlerine yardım etmelerini sağlamak, kardeşlerin birbirleriyle iyi geçinmelerini sağlamak, büyüklere saygılı olmalarını sağlamak ve toplum içinde olumlu davranışlar göstermelerini sağlamak gibi amaçlar için de kullandıkları anlaşılmaktadır. Araştırmanın bulgusuna paralel olarak Aydın (2000) da ödülün öğrencilerin olumlu davranışları sergilemesini sağlamak için onların istekli hale gelmesini ve güdülenmesini kolaylaştırdığını belirtmiştir.

Öğretmen ve velilerin ödül yöntemini kullanma amaçlarındaki ortak nokta, öğrencilerin akademik başarılarını artırmak için kullanıyor olmalarıdır. Öğretmen ve veliler öğrencilerin akademik başarılarını artırmak için kolay yoldan ödüllendirmeye başvurdukları ve başarısızlığın altında yatan nedenleri araştırarak etkili çözüm yollarının aranmadığı sonuçlarına ulaşılabilir.

Araştırmada sonucunda öğretmen ve velilerin ödülü birçok amaç için kullandığı görülmektedir. Buna göre öğretmen ve velilerin öğrencilere olumlu davranışlarda bulundurmak için ödül yöntemine çok fazla anlam yüklediği hatta bir kurtarıcı olarak baktıkları sonucuna ulaşılabilir.

Ödülün Olumlu Sonuçları

Araştırmada ödül yönteminin kullanımının olumlu sonuçlarına yönelik bulgulara da ulaşılmıştır. Öğretmenler ödül kullanımının öğrencilerin derslere katılımlarını ve motivasyonlarını artırdığını ifade etmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusuyla Babayiğit ve Erkuş'un (2016) araştırmalarında elde ettikleri, ödülün öğrencileri motive ettiği bulgusu örtüşmektedir. Ayrıca Cameron (2001) da ödül verme gibi dış kaynaklı bir motivasyonun içsel motivasyonu artırdığı görüşünü savunmaktadır. Öğretmenler, öğrencilerin derslere katılımını artırmak için sadece ödül yöntemini kullanmak yerine farklı öğretim yöntemlerini kullanarak dersleri daha zevkli hale getirmelidirler.

Ödülün olumlu sonuçlarından bir tanesi de ödüllendirilen olumlu davranışın diğer öğrenciler tarafından örnek alınmasıdır. Öğretmenlerin ödül kullanım amaçları arasında bu konuya yer vermedikleri görülmüştür. Bu durum için ödül beklenen faydanın dışında da olumlu bir fayda sağladığı söylenebilir. Burada öğretmenler ödüllendirilen davranışın örnek olması durumunu ifade

etmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusuyla Binbaşıoğlu'nun (2000) ödülün, öğrencilerin yeni konulara başlangıç yapmasını sağladığı ve öğrencileri harekete geçirdiği görüşü paralellik göstermektedir.

Veliler ödül yönteminin olumlu sonuçlarına ait görüşlerinde ödülün çocuklarının olumlu davranışlarda bulunmalarını sağladığını öne çıkarmışlardır. Aksoy'un (2000) istedik davranışların ödüllendirilmesi yöntemi, olumlu davranışların artırılması ve olumsuz davranışların azaltılmasında en etkili yollardan biridir ifadesiyle araştırmanın bulgusu örtüşmektedir.

Öğretmenler ve velilerin ödülün olumlu sonuçları hakkındaki ifadeleri incelendiğinde; öğrencilerin kısa süreli davranışlarına etki edebildikleri, ödül yöntemi ile kalıcı davranış değişikliği yapamadıkları tespit edilmiştir. Araştırmanın bu bulgusu ile Marshall'ın (2009), ödülü elde etmek isteyen bireylerin davranışlarında kısa süreli değişimler yaşanmakta ancak ödülle davranıştaki değişiklik uzun vadede kalıcı olmamaktadır görüşü örtüşmektedir. Yani öğretmen ve veliler ödül yöntemi ile öğrencilerin sadece o an için olumlu davranışlar sergilemelerini sağladığı buna karşın ödev yapma, kitap okuma, ders çalışma gibi alışkanlıkları kazandıramadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Velilerin çocuklarının davranışlarına etki etmek için başvurdukları ödül yöntemini daha bilinçli bir şekilde kullanmaları için veli eğitimleri düzenlenmesi önerilebilir.

Ödülün Olumsuz Sonuçları

Araştırmada ödülün olumlu sonuçlarıyla beraber olumsuz sonuçlarına ait bulguların da ortaya çıktığı görülmektedir. Öğretmenler ödülün olumlu yanlarını daha fazla ifade ederken veliler ödülün olumsuz sonuçlarını daha fazla ifade etmişlerdir.

Öğretmenler ödül yönteminin olumsuz sonuçları arasında en çok öğrencilerin sadece ödül için çalışır hale geldiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin sürekli ödül beklentisine girdikleri hatta öğrencilerin ödül talebinde bulduklarını ifade etmişlerdir. Ödül ortamdan çekildiğinde veya ödüllendirme devam etmediğinde öğrencilerin beklenen davranışı tekrar etmemeleri bulgusu literatürle uyumludur (Brandt, 1995; Deci, Koestner & Ryan, 1999; Kohn, 1994; Learning Technologies Center, 2009; Swanson, 2001). Öğrencilerin öğretmenleri ile ödül pazarlığı yaptıkları bulgusuna da ulaşılmıştır. Bu noktada öğrenciler öğretmenlerinden hoşlarına gidecek yani beğendikleri bir ödül vaadi gelmediğinde bunu ifade ederek ödülün değişmesini talep etmektedirler.

Gündüz ve Balyer'in (2011) okullarda kullanılan ödül yönteminin öğrenci ve öğretmen arasında "isteğini yapma karşılığında ne elde edeceğim" tarzında pazarlığa dönüştüğü ifadeleriyle araştırmanın bulgusu örtüşmektedir.

Bir diğer bulgu öğretmenlerin ödül kullanımının olumsuz sonuçları konusunda ödülün zamanla değerini kaybettiği görüşü olmuştur. Öğretmenler öğrencilerin zamanla ödülü önemsemediklerini, ödülü küçümsediklerini ayrıca bazı davranışları ödül için bile olsa yapmak istemediklerini belirtmişlerdir. Bu konuda velilerin de benzer görüşleri olduğu tespit edilmiştir. Konuyla ilgili olarak Senemoğlu (2005), ödüller zamanla alışkanlık haline geldiğinden öğrenci üzerindeki etkisinin de giderek azalacağını ifade etmiştir. Babayiğit ve Erkuş (2016) da yaptıkları çalışma sonucunda özellikle sembolik ödüllerin bir süre sonra etkisini yitirmeye başladığını belirtmişlerdir.

Öğretmenler ödül kullanımının olumsuz sonuçlarından biri olarak da öğrencinin motivasyonunu düşürdüğü görüşünü öne sürmüşlerdir. Burada dikkat çeken nokta öğretmenlerin hem ödül yöntemini öğrencileri motive etmek için kullandıklarını belirtmeleri hem de ödül yönteminin öğrencinin motivasyonunu düşürdüğünü belirtmiş olmalarıdır. Swanson (2001), yaptığı çalışma sonucunda ortaya koyduğu ödülün öğrencilerin içsel motivasyonunu düşürdüğü hatta yok ettiğine dair görüşüyle araştırmanın bulgusu örtüşmektedir. Lepper, Greene ve Nisbett (1973), deneysel olarak yaptıkları bir çalışma sonucunda ödüllerin sunulmasından sonra çocukların istenilen davranışa içsel ilgilerinin yok olduğunu tespit etmeleri (Akt. Bergin & Bergin, 1999) araştırma bulgusuyla örtüşmektedir. Sürekli ve benzer şekillerde ödüllendirme, öğrencinin güdülenme düzeyinin giderek düşmesine neden olmaktadır (Aydın, 2000; Gültekin, 2013) ifadesi de araştırma bulgusunu desteklemektedir. Ayrıca araştırmanın bu bulgusundan, öğretmenlerin ödül den bekledikleri faydayı tam olarak elde edemedikleri çıkarımında bulunulabilir.

Öğretmenler, ödül kullanımının öğrenciler arasında birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olduğunu da belirtmişlerdir. Öğretmenler ödülün öğrenciler arasında kıskançlığa, kine, düşmanlığa, küskünlüğe ve tartışmalara neden olduğuna dair tespitlerde bulunmuşlardır. Bunlarla beraber ödülün öğrencilerde mutsuzluk oluşturduğunu da belirtmişlerdir. Özellikle ödül alamayan veya istediği ödüle ulaşamayan öğrencilerin bu durum karşısında mutsuzluğa ve karamsarlığa düştüğü görüşünü de ifade etmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusuyla Solter'in (2012), ödül alamayan çocuğun özsaygısının yıprandığı ve mutsuzluğa kapıldığı görüşü örtüşmektedir. Yine Gordon (2015) ödül ve övgünün arkadaşlar ve kardeşler arasında rekabete yol açabildiği, ödül ve övgü

miktarındaki en küçük adaletsizliğin başka sorunlara kapı aralayacağı, eşit olarak övmenin imkânsız olmasından dolayı, çocukların kendilerine haksızlık yapıldığını düşüneceği ve kendilerini daha iyi göstermeye çalışacakları ifadeleri araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Ödüllendirmede haksızlığın yapılması, ödülü hak edenler tarafından ceza olarak algılanıyor olması da (Sarıtaş, 2000) araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Velilerin ödül kullanımının olumsuz sonuçları konusunda ödülün pek de işe yaramadığı görüşünü (%60) ön plana çıkardıkları görülmüştür. Çocuklarına ödülle de olsa birçok olumlu davranışta bulundurmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum velilerin ödül yöntemini etkili kullanamamasından, ödüle gereğinden fazla anlam yüklemelerinden, ödül yöntemini çok sık kullanmalarından kaynaklanabilir.

Velilerin görüşlerinden, çocukları tarafından ödülün beğenilmediği ve etkisinin çok kısa olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu bulgusuyla Aydın'ın (2000) sürekli ve benzer şekillerde ödüllendirme, öğrencinin güdülenme düzeyinin giderek düşmesine neden olmaktadır ifadesi örtüşmektedir. Bolat'a (2018) göre de ödül vererek çocukları sürekli motive edemeyiz. Çocuklara ödülle iş yaptırmak istediğimiz an, çocuk heyecanlanır ve ödül için o işi yapar. Ama o ödüle kısa bir süre sonra alışır. Artık heyecanlanmaz. İş yaptırmak için bu sefer ona daha büyük bir ödül verilmesi gerekir ki bunun da sonu yoktur. Bu nedenle ödül sürdürülebilir bir motivasyon kaynağı yaratmamaktadır.

Velilerin görüşlerinden, ödül yönteminin çocuklarının akademik başarılarını artırma konusunda bekledikleri faydayı elde edemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Her ne kadar veliler ödüllere çocuklarının ödev yapmalarını, kitap okumalarını sağlasalar da kalıcı davranış değişikliği yapamamaktadırlar. Akademik başarı da ancak uzun süreli olumlu davranışlarla elde edilebilir. Marshall'ın (2009) ödülü elde etmek isteyen bireylerin davranışlarında kısa süreli değişimler yaşanmakta ancak ödülle davranıştaki değişiklik uzun vadede kalıcı olmamaktadır ifadesi araştırma bulgusunu desteklemektedir. Ayrıca Kohn da (1994) ödüllerin çocuklarda insani değerlerin gelişmesinde, sorumluluk sahibi olmalarında, kendi kararlarını alabilmelerinde ve davranışlarına yön verebilen bireyler haline gelmelerinde etkili olmadığını savunmaktadır.

Yine velilerin görüşlerinden çocukların ödül için çalışır hale geldiği ve ödül için olumsuz davranışlarda buldukları bulgusuna da ulaşılmıştır. Bu bulgu, Kotaman'ın (2016) çocukların hile

yapma davranışında ödülün etkisi konusunda yaptığı araştırmada, ulaştığı ödül alan çocukların daha çok hileye başvurduğu bulgusuyla örtüşmektedir. Benzer sonuçlara ulaşan Pink (2011) de ödülün hile yapmaya, etik olmayan davranışlara ve ödülü kazanmak için kestirme yollara başvurmaya teşvik ettiğini belirtmiştir.

Veliler ödül yönteminden istedikleri faydaları tam olarak elde edememelerine rağmen yine de kullandıklarını beyan etmişlerdir. Bazı veliler çocuklarına bir şeyler yaptırırken ceza yöntemi kullanmaktansa ödül yöntemini tercih ettiklerini, çocuklarını ödüllendirdiklerinde kendilerinin de mutlu olduğunu, ödülün başka kullanacakları pek de farklı bir yöntem olmadığını belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu Kohn'ın (1994), "Çocuklarını cezalandırmamaya özen gösteren öğretmen ve ebeveynlerin çoğu, ceza yerine ödüllendirmeyi seçer." ifadesiyle örtüşmektedir. Buradan velilerin istedikleri faydayı elde edemeseler bile ödül yöntemini kullandıkları ve kullanmaya devam edecekleri sonucuna varılabilir.

Araştırma sonucunda ödül kullanımının olumsuz sonuçları konusunda öğretmenler ve veliler benzer görüşler ortaya koymuşlardır. Ödül yönteminin etkililiği kapsamında öğretmenler ve veliler ortak sorunlar beyan etmişlerdir. Bu durum ödül yönteminin kullanım amacı değişse de istenilen sonuca ulaşmada birtakım sorunlar doğurduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Öğretmen ve velilerin ödül yönteminden bekledikleri faydayı tam olarak elde edemedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmen ve velilerin öğrencilerin ders çalışmalarını ve ödev yapmalarını sağlamak için ödül yöntemine başvurdukları görülmüştür. Buna karşın öğrencilerin akademik başarılarını artırmada ödül yönteminden istedikleri faydayı elde edemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle öğretmen ve velilerin öğrencilerin akademik başarılarına etki edecek farklı yöntemleri kullanmaları konusunda çalışmalar yapılabilir. Ayrıca öğrencilerin ders çalışmama ve ödev yapmama davranışlarının altında yatan nedenlerin araştırılması önerilebilir.

Ödüllerin Etkililiği

Öğretmen ve veliler ödülleri bazı konularda etkili bulmuş, bazı konularda ise ödüllerin yeterli etkiye sahip olmadığını ifade etmişlerdir. Yani ödülün bekledikleri faydaları tam olarak elde edemediklerini belirtmişlerdir.

Ödüllerin kullanım amaçları da göz önünde bulundurulduğunda motivasyon artırmada, öğrencilere verilen görevleri yerine getirmelerini sağlamada, öğrencilerin ödevlerini yapmalarını sağlamada etkili bulunduğu belirlenmiştir. Ödüllerin motivasyonu artırmada etkili olduğu bulgusu, Yaman ve Güven'in (2014) ödülün öğrencinin motivasyon düzeyini artırdığı görüşü ile Aksoy'un (2000) ödül öğrencilerin motivasyonlarının artırmasında fayda sağlar görüşü ile örtüşmektedir.

Öğretmen ve veliler ödülleri benzer bazı konularda etkili bulmamışlardır. Ödüllerin zamanla etkisini kaybetmesi, eskisi kadar öğrenciyi motive etmemesi, bazı öğrenciler için ödülün bir anlam ifade etmemesi, ödüllerin beğenilmemesi, ödüllerin sıradanlaşması, ödül için de olsa öğrencinin istenilen davranışta bulunmaması ve kalıcı davranış değişikliği yapmaması konularında ödülleri etkili bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmanın bulgusu, Kohn'un (1994) ödüllerin geçici itaat sağladığı görüşüyle ve Marshall'ın (2009) ödülleri davranışta kısa dönemli bir değişim yapmakta ancak uzun vadede davranışı değiştirmemektedir görüşü paraleldir. Aynı şekilde ödülle öğretmen ve veliler öğrenciye istedikleri bazı davranışları yaptırabilmektedirler. Buna karşın kalıcı davranış değişikliğini ödül ile sağlayamamaktadırlar. Bu konuda Güzelyurt vd. (2019) yaptıkları araştırma sonucunda öğrencilerin ödülün kendisine odaklanmalarından dolayı ödüllerin kalıcı öğrenmeye olumsuz etkileri olduğunu belirlemişlerdir.

Ödüllerin öğrenci motivasyonu üzerindeki etkisi iki açıdan değerlendirilmiştir. Öğretmen ve veliler, öğrencilerin kısa süreli motivasyon artışı sağlaması açısından ödülleri etkili bulmuşlar buna karşın motivasyon düzeyini sürekli ve belirli bir seviyede tutma açısından ise ödülleri etkili bulmamışlardır. Kısaca ödülleri öğrencilerin motivasyon düzeyini artırmakla birlikte bu düzeyi uzun süre yüksek tutamamaktadır. Gültekin'in (2013) sürekli ve benzer şekillerde ödüllendirilen öğrencinin güdülenme düzeyi giderek düşer görüşü, araştırmanın ödülleri motivasyon düzeyine etkisinin giderek azaldığı bulgusunu desteklemektedir.

Ödül vermenin bazı durumlarda amaçlanan olumlu etkiden ziyade istenmeyen olumsuz etkiler ortaya çıkardığı da belirlenmiştir. Öğretmenler ödülleri sınıf iklimini bozma, öğrenciler arasında sorunlara sebebiyet verme, öğretmene karşı öğrencinin olumsuz duygular geliştirmesi, öğrencilerde mutsuzluğa neden olma gibi olumsuz etkilerinin ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Ödüllerin olumlu ve olumsuz etkileri göz önüne alındığında ödül yönteminin çok dikkatli kullanılması, okulda ve evde çok sık kullanılmaması ve kullanılması gerektiği durumlarda da

bilinçli bir şekilde kullanılması önerilebilir. Ödüllerin etkileri sürekli değerlendirilerek zamanında müdahaleler yapılmalıdır. Öğretmen ve veliler ödül yöntemine alternatif yöntem ve tekniklere de başvurmalıdırlar. Öğrencilerin yapmaktan hoşlanmadıkları her durum için ödül yöntemini kullanma yerine bu davranışların altında yatan gerçek nedenlerin araştırılarak farklı çözüm yöntemlerinin geliştirilmesi konuya katkı sağlayabilir. Öğrencilere her davranıştan sonra ödül verilmesi yerine onlara sorumluluk bilinci kazandırılmalıdır. Ödüller, etkili olduğu durumlarda dikkatli bir şekilde kullanılmalı, bilinçsiz ve çok sık kullanılarak etkisiz hale getirilmemelidir.

Bu araştırma öğretmen ve veli görüşlerine dayalı yürütülmüştür. Ödül yönteminin önemli bir parçası olan öğrencilerin de görüşlerinin alınacağı yeni araştırmalar yapılabilir. Ayrıca araştırma sorularının kapsamı genişletilerek ve farklı eğitim kademelerini kapsayacak daha geniş ölçekli araştırmalar yapılması alana katkı sağlayacak sonuçlar ortaya koyabilir.

Kaynakça

- Aksoy, N. (2000). Sınıf içi disiplin sorunlarını azaltmada izlenebilecek temel yaklaşımlar. *Eğitim Araştırmaları*, 1(2), 5-9.
- Aydın, A. (2000). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Bursa: Alfa Yayınları.
- Babayiğit, Ö. & Erkuş, B. (2016). Sınıf öğretmenlerinin derslerde kullandıkları pekiştireç ve cezaların etkililiği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(2), 567-580.
- Bergin, C. & Bergin, D. A. (1999). Classroom discipline that promotes self-control. *Journal of Applied Development Psychology*, 20(2), 189-206.
- Bilen, M. (2006). *Plandan uygulamaya öğretim*. (7. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, C. (2000). *Aile ve okulda eğitim sorunları*. İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Bolat, Ö. (2018). *Beni ödülle cezalandırma*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Brandt, R. (1995). Punished by rewards: a conversation with Alfie Kohn. *Educational Leadership*, 53(1), 13-16.
- Cameron, J. (2001). Negative effects of rewards on intrinsic motivation - A limited phenomenon: Comment on Deci, Koestner, and Ryan. *Review of Educational Research*, 71(1), 29-42.
- Deci, E. L., Koestner, R. & Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125(6), 627-668.
- Erden, M. (2003). *Sınıf yönetimi*. İstanbul: Alkım Yayınları.

- Ertuğrul, H. (2004). *Öğretmenin başarı kılavuzu*. (18. Baskı). İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Gordon, T. (2015). *Çocukta iç disiplin mi, dış disiplin mi?* E. Aksay, (Çev.). İstanbul: Aura Yayıncılık.
- Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Educational Technology Research and Development*, 29(2), 75-91.
- Gültekin, F. (2013). *Eğitimde ödül ceza dengesi*. Bursa: Aile Akademisi Derneği Yayınları.
- Gündüz, Y. & Balyer, A. (2011). Eğitimde ödül ile cezanın yeri ve buna alternatif yaklaşımlar. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(40), 10-23.
- Güzelyurt, T., Tok, F., Tümas, Ç. & Uruğ, Ş. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin ödül ve ceza kullanımına ilişkin görüşleri. *Temel Eğitim Dergisi*, 1(4), 21-28.
- Karadaş, C. (2020). *Anne-babaların kullandıkları ödül-ceza yöntemlerinin çocuklarının akademik başarıları üzerindeki etkisi: akademik erteleme ve ders çalışma süresinin aracılık rolü* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Keklik, E. (2008). *İlköğretim okullarında istendik davranışların elde edilmesinde kullanılan ödül ve ceza hakkında öğretmen görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kohn, A. (1993). *Punished by rewards: the trouble with gold stars, incentive plans, a's, praise, and other bribes*. New York: Houghton Mifflin.
- Kohn, A. (1994). The risks of rewards. *ERIC Clearing House on Elementary and Early Childhood Education Urbana IL*, 1- 6.
- Kotaman, H. (2016). Ödüllendirme ve ebeveynlik tarzlarının küçük çocukların kopya çekme davranışına etkisi. *European Journal of Developmental Psychology*, 14(2), 127-140.
- Küçükahmet, L. (2003). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Lepper, M. R., D. Greene & R. E. Nisbett. (1973). Undermining children's intrinsic interest with extrinsic reward: a test of the over justification hypothesis, *Journal of Personality and Social Psychology*, 28(1), 129-137.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Newbury Park: Sage Publications.
- LTC. (2009). Extrinsic and intrinsic motivation. *Learning Technologies Center*, 1-2.
- Marshall M. (2009). *Ödül yok, ceza yok! bu nasıl disiplin?* (E. Aksay, Çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Mert, A. (2017). *Öğrenme kuramsal temelleri ve öğrenme kuramları* (6.Bölüm). Arı, A. (Ed.). *Eğitim psikolojisi* (ss.149-184). Konya: Eğitim Yayınevi.

- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Pink, D. H. (2011). *Drive: the surprising truth about what motivates us*. New York: Riverhead.
- Saban, A. (2002). Öğrenme öğretme süreci-yeni teori ve yaklaşımlar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Saban, A. & Ersoy, A. (2017). *Eğitimde nitel araştırma desenleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sarıtaş, M. (2000). Sınıf yönetimi ve disiplinle ilgili kurallar geliştirme ve uygulama. L. Küçükahmet (Ed.). *Sınıf yönetiminde yeni yaklaşımlar* (ss.47-90). 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, öğrenme ve öğretim, kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Solter, A. J. (2012). *Çocuğunuza kulak verin* (A. Cebenoyan, Çev.). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Swanson, L. R. (2001). Toward the ethical motivation of learning. *Education*, 116(1), 43-50.
- Taşdemir, M. & Taşdemir, F. (2016). Ödül ve etkisi üzerine deneyimler. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 7(23), 172-190.
- Turhan, M. & Yaraş, Z. (2013). Öğretmen ve öğrencilerin öğretmen, disiplin, müdür, sınıf kuralları, ödül ve ceza kavramlarına ilişkin metafor algıları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 129-145.
- Yaman, E. & Güven, N. (2014). Öğrencilerin motivasyon düzeyine etki eden önemli bir kavram: ödül ve ceza. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 1163-1177.
- Yeşilyaprak, B. (2007). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

Introduction

Researchers have different views on the use of rewards in education process. While some of the researchers advocate the necessity and importance of the use of rewards, some researchers argue that the use of reward brings with it many problems.

Purpose

The aim of this research is to reveal the opinions of teachers and parents on the effectiveness of the awards given to students and whether the expected benefits can be obtained by giving awards. In addition, it was also aimed to reveal the status of using rewards, the frequency of use, and the positive and negative aspects of using rewards. Within the scope of the purpose of the research, answers to the following questions were sought:

1. What are the opinions of parents and teachers about the frequency of using the reward method?
2. For what purposes do parents and teachers use the award?
3. What are the positive results of the awards given to the students?
4. What is stated about what kind of negative consequences the awards given to the students cause?
5. What are the opinions of parents and teachers about the effectiveness of the awards given to students?

Method

The research was structured in the qualitative research method and phenomenology pattern. The research was carried out with the secondary school teachers working in the central district of Yozgat province in the 2nd term of the 2019-2020 academic year and the parents of the students in the schools where these teachers work. Interview forms were used as data collection in the research. Face to face interviews were made with 20 teachers and 20 parents for data collection. The interviews lasted 25-35 minutes length. Content analysis technique was used in the analysis of the data.

Study group were determined with convenient sampling. The data were gathered with face to face interview technique. Four open ended questions were asked to the study group. Research questions: 1. Do you use the reward method? If so, how often do you use it? 2. For what purposes is the award used? Give examples. 3. In your opinion, what kind of positive results do the awards given to students have? Give examples. 4. What negative consequences do the awards given to students reveal? Give examples.

The data were analyzed with content analysis. Five themes were identified in the research. First theme is the status of using reward giving and frequency of using rewards. Second theme is the purpose of the giving award. Third theme is positive results of awards given to students. Fourth theme is negative consequences of awards given to students. Fifth theme is the effectiveness of awards given to students.

Results and Discussion

According to the results of the research, it has been seen that the reward method is used to support students' efforts to increase their academic success, to increase participation in course activities and to increase positive behaviors in the family. It has been determined that the reward method increases students' participation in course activities, increases motivation and increases the positive behaviors of children. The awards were found to be effective in increasing motivation, fulfilling the given tasks, changing behaviors in a short time and getting homework done. It has been concluded that the rewards do not have enough effect on the issues of not making permanent behavioral change, making the short effect, meaningless for some students, decreasing the motivation feature and not getting the expected effect from the reward.

As a result of the research, teachers and parents expressed similar views on the negative aspects of reward use. Within the scope of the effectiveness of the award method, teachers and parents declared common problems.

It has been observed that teachers and parents use the reward method to enable students to study and do homework. On the other hand, it was concluded that teachers and parents could not get the benefit they wanted from the reward method in increasing the academic success of the students.

Teachers and parents did not find the awards effective on some similar issues. They stated that they did not find the rewards effective in terms of losing their effect over time, not motivating the students as much as before, not making any sense for some students, not enjoying the awards, coincidence of the award, the student's unwillingness to do the desired behavior even for the reward, and not making a permanent change in behavior. In cases where rewards are effective, they should be used carefully and should not be neutralized by using them unconsciously and too often.

ETİK BEYAN: “Öğrencilere Verilen Ödüllerin Etkililiğine İlişkin Öğretmen ve Veli Görüşleri” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır ve veriler toplanmadan önce Yozgat Bozok Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 15.04.2020 tarih ve 08 sayılı karar nolu etik izin alınmıştır. Karşılaşılacak tüm etik ihlallerde "Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.”